

Artykuł pochodzi z archiwalnych zasobów firmy EKO-KONSULT sp. z o.o. 80-557 Gdańsk,
ul. Narwicka 6.

Wszystkie prawa zastrzeżone.

Korzystanie za zgodą firmy EKO-KONSULT biuro@ekokonsult.pl

Kwartalnik „Problemy Ocen Środowiskowych” wydawany cyklicznie w latach 1998 – 2012, przez EKO-KONSULT był jedynym wydawnictwem w Polsce, poświęconym wyłącznie ocenom środowiskowym planowanych inwestycji oraz strategicznym ocenom oddziaływania na środowisko. Dla praktyków OOŚ, ale również dla osób początkujących może nadal stanowić wartościowe źródło wiedzy np. w zakresie prezentowanych case study i przeglądu stosowanych metodyk - w tym kontekście znaczna część artykułów zachowuje sporo aktualności.

Jarosław Szymański

Ustawa o odpadach a system zarządzania środowiskowego według ISO 14001

Wprowadzenie

Norma ISO 14001 stawia wymaganie, aby jednym z efektów działania systemu zarządzania środowiskowego w przedsiębiorstwie było dążenie do utrzymywania zgodności z przepisami prawa ochrony środowiska. Z drugiej strony utrzymywanie zgodności z prawem jest czymś, co zwykle stawiane jest jako główne zadanie zakładowych służb ochrony środowiska. Służby te we współpracy z innymi wydziałami i komórkami w przedsiębiorstwie powinny tak zorganizować odpowiednie działania, aby przedsiębiorstwo spełniało wymagania prawne. Zadanie takie stawiane jest służbom ochrony środowiska niezależnie od tego, czy w danym przedsiębiorstwie ma być, czy też już jest wdrożony system zarządzania środowiskowego zgodny z normą ISO 14001.

Utrzymywanie zgodności z prawem jest ważne, bo przekraczanie wymagań przepisów prawa może się wiązać z konsekwencjami administracyjnymi lub karnymi połączonymi ze skutkami m.in. w postaci:

- kar pieniężnych wymierzonych przedsiębiorstwu albo osobom odpowiedzialnym za łamanie prawa,
- kar pozbawienia wolności dla osób odpowiedzialnych za łamanie prawa,
- wstrzymania działalności przedsiębiorstwa.

Poza tym łamanie wymogów prawa ochrony środowiska może się wiązać ze skutkami wynikającymi z prawa cywilnego, choć w tym przypadku łamanie przepisów nie jest warunkiem koniecznym dla roszczeń, czy wyciągnięcia jakichś konsekwencji z uwagi na działalność przedsiębiorstwa.

Spełnianie wymagań przepisów prawa ochrony środowiska jest ważne i konieczne. Warto zatem rozważyć, jak zaplanować działania zmierzające do spełniania wymagań prawnych, jak je zorganizować i realizować, aby stanowiły naturalny grunt dla systemu zarządzania środowiskowego zgodnego z normą ISO 14001.

Takie podejście może być szczególnie pożyteczne dla wielu przedsiębiorstw, które planują wdrożenie systemu zarządzania środowiskowego zgodnego z normą ISO 14001, ale nie w najbliższej przyszłości. Podejście to jest szczególnie istotne dla nowych przedsiębiorstw, które są w fazie organizacji. W nich planuje się wszystkie działania „od zera”, organizuje się poszczególne komórki, opracowuje procedury działania. Nawet jeśli nie planuje się wdrożenia SZŚ zgodnego z normą ISO 14001, to jednak warto tworzyć podstawy do wdrożenia w przyszłości SZŚ zgodnego z normą ISO 14001. Są przepisy prawa, których spełnianie można zorganizować w sposób wyśmienicie pomagający w późniejszym wdrożeniu pełnego SZŚ. Podejście to jest również warte poważnego rozważenia w każdym przedsiębiorstwie, które reorganizuje swoje funkcjonowanie np. z uwagi na wprowadzenie nowych przepisów prawa ochrony środowiska.

W niniejszym artykule omówione zostaną wybrane zagadnienia osiągnięcia zgodności z przepisami *ustawy z 27 czerwca 1997r. o odpadach (Dz.U. Nr 96 poz.592, z późniejszymi zmianami)* oraz zastosowanie takich rozwiązań, które będą mogły znaleźć bezpośrednie zastosowanie w systemie zarządzania środowiskowego zgodnym z normą ISO 14001.

Obowiązki wynikające z ustawy o odpadach

Ustawa o odpadach - określając odpowiednie warunki - zobowiązuje przedsiębiorstwa między innymi do:

- zapobiegania powstawaniu lub do minimalizacji ilości odpadów, ich wykorzystywania, usuwania lub unieszkodliwiania;
- ewidencjonowania wytwarzanych odpadów;
- składania informacji o odpadach umieszczonych na składowisku;
- wykorzystania odpadów jako surowców wtórnych;
- zwrotu opakowań po substancjach trujących;
- uzyskania zezwolenia na wytwarzanie odpadów;
- uzgodnienia sposobu postępowania z odpadami;
- naliczania i wnoszenia opłat za umieszczanie odpadów na składowisku odpadów oraz za czas ich składowania.

Ponadto ustawa ustala szczególny sposób postępowania w odniesieniu do:

- odbioru odpadów niebezpiecznych,
- międzynarodowego obrotu odpadami, w szczególności obrotu odpadami niebezpiecznymi.

W ustawie znajdują się również podstawowe wymagania dotyczące:

- kompostowania i termicznego przekształcania odpadów,
- składowania odpadów i składowisk odpadów,
- postępowania z odpadami komunalnymi.

Poza dyspozycjami zobowiązującymi wytwórców lub odbiorców odpadów do pewnych działań, znajdują się w ustawie bezpośrednio wyrażone zakazy pewnych działań oraz sankcje karne za nieprzestrzeganie obowiązków lub zakazów w gospodarce odpadami.

Realizowanie wymagań ustawy o odpadach

W tej części artykułu przedstawiony zostanie przykład powiązań pomiędzy realizacją wybranych zobowiązań wynikających z ustawy o odpadach a wymaganiami normy ISO 14001. Zasygnalizowane zostaną również inne potencjalne powiązania, które można wykorzystać przy realizowaniu zadań zgodności z prawem, mając w perspektywie wdrożenie systemu zarządzania środowiskowego zgodnego z wymaganiami ISO 14001.

EWIDENCJONOWANIE WYTWARZANYCH ODPADÓW ORAZ SKŁADANIE INFORMACJI O ODPADACH UMIESZCZONYCH NA SKŁADOWISKU

Ustawa o odpadach nakłada na wytwarzającego odpady oraz na odbiorcę odpadów obowiązek prowadzenia ilościowej i jakościowej ewidencji odpadów. Każda jednostka organizacyjna, której działalność powoduje powstawanie odpadów powinna samodzielnie prowadzić taką ewidencję korzystając z klasyfikacji odpadów oraz posługując się odpowiednimi formularzami.

Ponadto podmiot wytwarzający odpady jest zobowiązany do składania marszałkowi województwa^(*) oraz właściwemu ze względu na miejsce składowania wójtowi, burmistrzowi

---

^(*)Nie było celem artykułu podawanie szczegółów wymagań prawnych wynikających z ustawy o odpadach. W pewnych przypadkach tekst artykułu nie jest precyzyjny, bo np. niektóre uzgodnienia powinny odbywać się na

lub prezydentowi miasta informacji o rodzaju i ilości umieszczonych na składowisku odpadów oraz o czasie ich składowania.

Określenie rodzajów odpadów w tym odpadów niebezpiecznych znajduje się w *Rozporządzeniu Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z 12 września 1998r. w sprawie klasyfikacji odpadów (Dz.U. Nr 162 poz. 1135)*.

Wzory dokumentów stosowanych na potrzeby ewidencji odpadów oraz służących do przekazywania informacji o rodzaju i ilości odpadów umieszczonych na składowisku odpadów zostały zawarte w *Rozporządzeniu Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z 12 września 1998r. w sprawie wzorów dokumentów stosowanych na potrzeby ewidencji odpadów oraz służących do przekazywania informacji o rodzaju i ilości odpadów umieszczonych na składowisku odpadów i o czasie ich składowania (Dz.U. Nr 121, poz. 794)*.

Wprowadzono do stosowania m.in. dwa rodzaje formularzy:

- kartę ewidencji odpadów,
- kartę informacyjną o rodzaju i ilości odpadów umieszczonych na składowisku odpadów oraz o czasie ich składowania.

Karta ewidencji odpadów przeznaczona jest do rejestracji odpadu jednego rodzaju. Do prowadzenia ewidencji przy wykorzystaniu tego dokumentu zobowiązany jest każdy wytwarzający odpady i każdy odbiorca odpadów. W karcie ewidencji odpadów rejestruje się ilość odpadów określonego rodzaju wytworzonych w danym miesiącu, a następnie sposób postępowania z tymi odpadami.

Karta informacyjna o rodzaju i ilości odpadów umieszczonych na składowisku odpadów oraz o czasie ich składowania wypełniana jest przez wytwarzających odpady. Dla każdego składowiska, z którego korzysta wytwarzający odpady sporządza się odrębną kartę informacyjną. Informacje te składa się do 31 stycznia roku następnego po roku, w którym składowano odpady.

Jak zatem wynika z przedstawionych powyżej wymagań przepisów dotyczących gospodarki odpadami możliwość wypełnienia obowiązków wymaga ciągłej rejestracji rodzaju i ilości odpadów. Na poszczególnych wydziałach w przedsiębiorstwie, na poszczególnych stanowiskach pracy, w których ma miejsce wytwarzanie odpadów trzeba wprowadzić odpowiednie procedury postępowania, które zapewnią, że będzie istniała możliwość spełnienia wymagań ustawy.

Przede wszystkim trzeba ustalić, jakie odpady (według rodzajów odpadów określonych we wspomnianym rozporządzeniu) są wytwarzane na każdym stanowisku pracy. Następnie „strumienie” odpadów tego samego rodzaju należy tak kierować w przedsiębiorstwie, aby była możliwość określenia ich ilości. To wymusza selektywne gromadzenie tych odpadów lub konieczność rejestracji rodzaju i ilości odpadów na każdym stanowisku pracy.

---

innych szczeblach administracji, niż podano w artykule (np. w przypadku inwestycji zaliczonych do inwestycji szczególnie szkodliwych dla środowiska większość zezwoleń wydawanych jest przez organy wojewody). Jednak nie zmienia to istoty wyводу, którego celem było pokazanie, że przy okazji spełniania wymagań ustawy o odpadach można w przedsiębiorstwie zbudować pewien segment systemu zarządzania środowiskowego.

Wszystkie wspomniane powyżej działania wpisują się doskonale w system zarządzania środowiskowego. Należy określić znaczące aspekty środowiskowe działalności przedsiębiorstwa (wytwarzanie odpadów określone na podstawie wymagania 4.3.1. normy ISO 14001: „Aspekty środowiskowe”) oraz należy określić sposoby monitorowania tego aspektu (rodzaj i ilość odpadów mierzone na podstawie wymagania 4.5.1: „Monitorowanie i pomiary”) i sterowanie procesami związanymi z aspektami (4.4.6: „Sterowanie operacyjne”).

W tym celu należy określić osoby odpowiedzialne za prowadzenie ewidencji odpadów w poszczególnych komórkach (wymaganie 4.4.1. normy ISO 14001: „Struktura i odpowiedzialność”), przekazywanie tej informacji do szefa np. wydziału oraz przekazywanie tej informacji do punktu centralnego (wymaganie 4.4.3. normy ISO 14001: „Komunikowanie się”), gdzie informacje zbiorcze przechowywane są zgodnie z wymaganiami prawa. Odpady są następnie kierowane odpowiednio do unieszkodliwienia lub wykorzystania. Jeśli unieszkodliwienie polega na składowaniu, wówczas również wymagane są przez prawo odpowiednie zapisy we wspomnianej *karcie informacyjnej o rodzaju i ilości odpadów umieszczonych na składowisku odpadów oraz o czasie ich składowania*.

Aby wszystko dobrze funkcjonowało, trzeba prowadzić odpowiednie szkolenia (też wymagane przez normę ISO 14001 w punkcie 4.4.2: „Szkolenie, świadomość i kompetencje”), trzeba ustanowić odpowiednie procedury komunikowania się pomiędzy poszczególnymi jednostkami w przedsiębiorstwie (wymaganie 4.4.3. normy ISO 14001: „Komunikowanie się”), trzeba wprowadzić określone sposoby postępowania z każdym rodzajem odpadów (punkt 4.4.6. normy ISO 14001 „Sterowanie operacyjne”) - wszystkie te działania niezbędne do prowadzenia w przedsiębiorstwie w celu utrzymywania zgodności z prawem - doskonale mieszczą się w modelu ustanowionym przez normę ISO 14001 dla systemu zarządzania środowiskowego.

Wdrażając system zarządzania środowiskowego można jednak pójść o krok lub dwa kroki dalej, niż tylko działania zmierzające do spełniania egzekwowanych przez państwowe służby ochrony środowiska wymagań prawa.

Skoro musi być prowadzona ewidencja odpadów oraz skoro prowadzona jest (choćby w dziale zaopatrzenia lub księgowości) ewidencja zakupów można sprząc gospodarkę materiałową z gospodarką odpadami. Wówczas będzie można w przypadku niektórych materiałów prowadzić monitorowanie wskaźnika ilości odpadów w odniesieniu do ilości surowca. Wprowadzenie takiego wskaźnika może służyć przynajmniej dwóm celom:

- identyfikacji niekontrolowanych strat, np. identyfikacja strat substancji smarowniczych - strat powstających wskutek przecieków, rozbryzgiwania oraz innych niedociągnięć w gospodarce smarowniczej;
- podejmowaniu działań zmierzających do zmniejszania wartości tego wskaźnika, np. zmniejszanie ilości odpadów blachy stalowej poprzez odpowiednie zaprojektowanie wycinania z niej potrzebnych elementów (podane przykłady są trywialne, ale służą jedynie w celu zilustrowania pomysłu).

Powiązanie gospodarki materiałowej z gospodarką odpadami jest tym bardziej sensowne, że zarówno materiały, jak i odpady są gromadzone w magazynach prowadzonych przeważnie przez jeden dział w przedsiębiorstwie. Ponadto często bywa tak, że rozwiązanie problemu odpadów leży po stronie materiałów, czyli surowców używanych do produkcji. Jeśli tylko jest to technologicznie uzasadnione, można zastąpić jeden materiał drugim i zmniejszyć problemy środowiskowe związane z odpadami. Dobrze jest zatem zintegrować gospodarkę materiałową z gospodarką odpadami, aczkolwiek nie należy zapominać o możliwościach

zmniejszenia uciążliwości odpadami poprzez zastosowanie odpowiednich działań na etapie projektowania, prowadzenia procesów produkcyjnych itd.

Podjęcie zadań opisanych powyżej, aczkolwiek określone jako ruch o dwa kroki dalej niż bezpośrednie wymagania przepisów o odpadach, może w dalszym ciągu zostać nazwane spełnianiem wymagań przepisów ustawy o odpadach, albowiem w jej zapisach znajduje się zobowiązanie wytwarzających odpady do zapobiegania powstawaniu lub minimalizacji ilości odpadów, ich wykorzystywania, usuwania lub unieszkodliwiania: „*Wytwarzający odpady jest zobowiązany do stosowania takich sposobów produkcji i form usług lub wykorzystywania surowców i materiałów, które zapobiegają powstawaniu odpadów albo pozwalają utrzymać na możliwie najniższym poziomie ich ilość, a także zmniejszają uciążliwość bądź zagrożenie ze strony odpadów dla życia lub zdrowia ludzi oraz dla środowiska*”.

Warto również podkreślić, że obecne polskie wymagania w dziedzinie gospodarowania odpadami wymuszają to, co również postuluje norma ISO 14001 - włączenie większej części załogi w działania na rzecz ochrony środowiska. Prowadzenie ewidencji odpadów musi odbywać się na wydziałach i przy stanowiskach pracy. Obowiązku tego nie jest w stanie wykonać jedna osoba odpowiedzialna za ochronę środowiska w przedsiębiorstwie. A informacje same się nie zbiorą. Zatem do pracy tej trzeba włączać pracowników, którzy pracują na stanowiskach związanych z wytwarzaniem odpadów. Muszą oni rozróżniać poszczególne rodzaje odpadów, muszą wiedzieć, gdzie te odpady są gromadzone oraz muszą wiedzieć co i gdzie powinni zapisać. Jak już wspomniano wymaga to m.in. szkoleń i odpowiedniego komunikowania się. Jest to też w pełni kompatybilne z wymową wymagań normy ISO 14001. Może to również oznaczać konieczność wprowadzenia do stosowania formalnych procedur postępowania, a wtedy mamy już do czynienia w pełni z elementem formalnego systemu zarządzania zgodnego z wymaganiami ISO 14001.

OBRÓT ODPADEM NIEBEZPIECZNYM

Zgodnie z przepisami ustawy o odpadach i wydanymi na jej podstawie rozporządzeniami **dokument obrotu odpadami niebezpiecznymi** jest dokumentem towarzyszącym odpadowi niebezpiecznemu w całym procesie jego usuwania i unieszkodliwiania. Dokument ten sporządza się dla każdej partii odpadu umieszczanego w jednej jednostce transportowej. Odpowiednie kopie tego dokumentu, po ostatecznym przekazaniu odpadu do unieszkodliwienia przez ostatecznego odbiorcę odpadów, wypełnione w odpowiednich rubrykach powinny zostać zwrócone wytwarzającemu odpady (oraz pośrednim odbiorcom odpadów). Dla zabezpieczenia swych interesów wytwarzający odpady powinien zastrzec ten obowiązek zwrotu wypełnionego dokumentu każdorazowo w umowie zawieranej z odbiorcą odpadów niebezpiecznych, gdyż odpowiednio wypełnione dokumenty są dowodem zgodnego z prawem gospodarowania odpadami niebezpiecznymi. Z kolei odbiorca odpadów niebezpiecznych powinien legitymować się zezwoleniem na usuwanie tych odpadów, w tym na transport, na ich wykorzystywanie lub unieszkodliwianie. Zezwolenie wydaje, w drodze decyzji, starosta lub wojewoda właściwy ze względu na miejsce wykorzystywania lub unieszkodliwiania odpadów niebezpiecznych, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego inspektora sanitarnego oraz właściwego wójta, burmistrza lub prezydenta miasta.

Warto tu jeszcze dodać, że praktycznie każde przedsiębiorstwo wytwarza odpady niebezpieczne, ponieważ do grupy odpadów niebezpiecznych zalicza się m.in.

1. Z podgrupy odpadów z produkcji, przygotowania, obrotu i stosowania farb i lakierów odpadami niebezpiecznymi są następujące rodzaje odpadów:

- odpady farb i lakierów zawierających lub nie zawierających rozpuszczalniki chlorowcoorganiczne;
  - szlamy z usuwania farb i lakierów zawierające lub nie zawierające rozpuszczalniki chlorowcoorganiczne.
2. Z grupy odpadów określonej jako oleje odpadowe, niebezpiecznymi są następujące rodzaje odpadów:
- z podgrupy: odpadowe oleje hydrauliczne i płyny hamulcowe:
    - inne oleje hydrauliczne zawierające związki chlorowcoorganiczne niezemulgowane,
    - inne oleje hydrauliczne nie zawierające związków chlorowcoorganicznych niezemulgowanych,
    - emulsje olejowe zawierające związki chlorowcoorganiczne,
    - emulsje olejowe nie zawierające związków chlorowcoorganicznych,
    - hydrauliczne oleje mineralne,
    - inne oleje hydrauliczne,
    - płyny hamulcowe;
  - z podgrupy: odpadowe oleje smarowe (w tym silnikowe i przekładniowe):
    - oleje smarowe zawierające związki chlorowcoorganiczne,
    - oleje smarowe nie zawierające związków chlorowcoorganicznych,
    - inne oleje smarowe.
3. Z innych grup odpadów do niebezpiecznych należą m.in. następujące rodzaje odpadów:
- baterie i akumulatory ołowiowe,
  - baterie i akumulatory niklowo-kadmowe,
  - suche ogniwa rtęciowe,
  - elektrolit z baterii i akumulatorów,
  - lampy fluorescencyjne i inne odpady zawierające rtęć.

Z powyższego zestawienia jasno wynika, że przepisy dotyczące obrotu odpadami niebezpiecznymi dotyczą prawie każdego przedsiębiorstwa i, że praktycznie każde przedsiębiorstwo musi być przygotowane na odpowiednie postępowanie z odpadami niebezpiecznymi. Widać zatem w oczywisty sposób, że jest to kolejne zagadnienie, gdzie spełnianie wymagań prawnych można - a nawet powinno się - rozwiązać w sposób systemowy. Zapewnienie zgodności z prawem oraz zabezpieczenie interesów przedsiębiorstwa wytwarzającego odpady wymaga postępowania systemowego obejmującego m.in. wybór podwykonawcy (odbiorcy odpadów), odpowiednią wymianę informacji z tym związaną, szczególne zapewnienie odpowiednich kompetencji wszystkich osób związanych z obrotem odpadami niebezpiecznymi. Bardzo ważne będzie zapewnienie odpowiedniej wymiany informacji, w tym zewnętrznej wymiany informacji - wszystko to jest również wymagane przez ISO 14001.

Istnieje znacznie więcej możliwości takiego podejścia do spełniania wymagań przepisów ustawy o odpadach, aby przybliżyć się do myślenia systemowego, zgodnego z wymaganiami ISO 14001. Dwa opisane powyżej są najbardziej ewidentnymi przykładami.

Podsumowanie

Są przedsiębiorstwa, w których spełnione jest nawet 50% wymagań normy ISO 14001, zanim podejmie się w nich decyzje o wdrożeniu systemu zarządzania środowiskowego zgodnego z normą ISO 14001. Są to przedsiębiorstwa, w których myślenie systemowe w zarządzaniu jest stosowane od wielu lat, jako dające gwarancję osiągnięcia pożądaných efektów (w kontekście niniejszego artykułu pożądanym efektem jest zgodność z prawem),

niezależnie od zmian sytuacji wewnętrznej (zmiany zatrudnienia, zmiany profilu produkcji itp.), jak i zewnętrznej (zmiany przepisów prawa, naciski sąsiadów itp.). Przedsiębiorstwa te najczęściej wykorzystają np. ogólną reorganizację przedsiębiorstwa do wprowadzenia nowoczesnego stylu zarządzania.

W niniejszym artykule przedstawiono przykład na to, że jednym z impulsów do stopniowego wprowadzania zarządzania systemowego może być podejście do spełniania nowych przepisów prawa ochrony środowiska. Nie zawsze wymaga to wielkiego dodatkowego wysiłku. Nowa polska ustawa o odpadach w zasadzie podsuwa gotowe rozwiązania, które jeśli zostaną przez przedsiębiorstwa wykorzystane w sposób twórczy, to będą stanowiły doskonałe przesłanki do wdrażania podejścia systemowego w zarządzaniu.

Nie wszystko od razu będzie dobrze działało. Łatwiej będzie opracować nową koncepcję gospodarowania odpadami, ale trudniej będzie ją wdrożyć. W przypadku większości przedsiębiorstw pojawiają się problemy przede wszystkim przy włączaniu całej załogi do działań na rzecz ochrony środowiska (gospodarki odpadami), które zwykle postrzegane są jako zadanie zakładowych służb ochrony środowiska. Jednakże wczesne wprowadzanie takiego podejścia do spełniania wymagań prawnych doprowadzi do tego, że w ciągu kilku lat, gdy przedsiębiorstwo dojdzie do wniosku o konieczności wdrożenia SZŚ zgodnie z wymaganiami ISO 14001, nie będzie najmniejszych problemów wdrożeniowych, ponieważ kultura zarządzania w przedsiębiorstwie będzie już w pełni dostosowana do systemowego modelu zaproponowanego w ISO 14001.

Mgr inż. Jarosław Szymański
EKO-KONSULT, Gdańsk